

JURAJ ŠEBO

Útěk z pekla

Strhující příběh zapomenutého
uprchlíka z Osvětimi

MLADÁ FRONTA

Útěk z pekla

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

MLADÁ FRONTA

Juraj Šebo

Útěk z pekla – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

JURAJ ŠEBO
Útěk z pekla

JURAJ ŠEBO

Útěk z pekla

**Životní příběh Arnošta Rosina, vězně, kterému se
podařilo uprchnout z Osvětimi**

MLADÁ FRONTA

Přeložil Miroslav Zelinský

© Juraj Šebo, 2017

Translation © Miroslav Zelinský, 2019

ISBN 978-80-204-5218-4 (tištěná kniha)

ISBN 978-80-204-5356-3 (ePub)

ISBN 978-80-204-5358-7 (Mobi)

ISBN 978-80-204-5357-0 (PDF)

Je zlem poddat se aktivně nebo pasivně zlu jako
jeho nástroj, jeho pozorovatel nebo jeho oběť.

Písmo svaté

Poděkování

Děkuji profesorovi Eduardu Nižňanskému, Katce Hradské, Janu Bocanovi, Ivetě Bžánové, Vladovi Paliatkovi, Martinu Uhrovi, Robertu Rozettovi a Jaroslavě Marcinkové za poskytnutí archivních materiálů.

Pozdrav tam nahoru

Prožil jsi, Arnošte, obdivuhodný život. Prošel jsi nacistickým koncentrákem, tím nejhorším, v Osvětimi, se vztyčenou hlavou. Dokázal jsi všem zpupným trýznitelům, že je možné zůstat člověkem i v těch nejtěžších chvílích. Mohl bych napsat ještě množství superlativů na tvou adresu. Neudělám to, vím, že by ti to připadalo příliš patetické. Raději se spokojím se vzpomínkou na tebe z dětských let, kdy jsi mi říkal, že když člověk nemá trochu štěstí, může být bohatý, zdravý, moudrý, ale je mu to na nic. Doufám, že i tam nahoře ho máš dostatek.

Předmluva

„Nápad může mít každý.“ Tento slogan jsem viděla na stole jednoho kreativního pracovníka v reklamní firmě. Co tím chtěl autor říct? Asi to, že skvělých nápadů už zažil hodně, ale většina z nich zůstala jen nápadem. Juraj, můj manžel, své nápady vždy dotáhne až do konce, důkazem čehož je i tato kniha. Nějaký moudrý člověk řekl, že kdo se z dějin nepoučil, musí si je zopakovat. Dnešní doba je dokladem toho, že to zopakování je nanejvýš aktuální. Děje se tak proto, že dějiny jsou rozsáhlé. Vlny historických událostí se valí řečištěm staletí, které je tak široké, že se v něm naše každodenní životy ztrácejí. Dějiny nejsou nic jiného než otisk lidské hlouposti, pýchy, krutosti, pomstychtivosti, jen sem tam se objeví záblesky lidskosti, hrdinství, laskavosti či zdravého rozumu. Právě tyto malé příhody a historky z minulosti nám poskytují nejuvěrnější pohled na dějiny.

Zvláště naléhavě by poučení z dějin mělo oslovovat mladou generaci, která ráda podléhá tlakům okamžiku a zapomíná, že na většinu otázek již odpovědi existují, stačí jen vědět, kde je najít. Cicero to vyjádřil přesně: „Když neznáte události, které se odehrály před tím, než jste přišli na svět, navěky zůstanete dítětem.“ Stále se musíme učit, protože dějiny se nikdy nezastaví. Každý den vnáší zároveň něco nového do odvěkých poučení. Právě proto musíme pilně studovat životní příběhy našich předchůdců, kteří zde svým životem zanechali nějaké poselství. Arnošt Rosin nám takové poselství zanechal.

Ivana Šebová

ÚTĚK Z PEKLA OSVĚTIMI

Nedávno jsem při brouzdání internetem narazil na zajímavý článek profesora Eduarda Nižňanského na téma útěku vězňů z koncentračního tábora Osvětim. Mou pozornost upoutalo jméno **Arnošt Rosin**. Najednou mi svitlo. Vždyť člověka s tímto jménem přece znám! Když jsem byl malý, chodíval k nám, byli jsme s ním na výletě, hrával s otcem karty, strávil s námi Vánoce. Drobný chlapík, měl však uvnitř sebe nakažlivý elán a optimismus.

Člověk má asi v sobě už před narozením zakódováno, jak bude vzdorovat nepřízni osudu, všem okolnostem a nástrahám, které budou určovat jeho život v čase, který mu byl dán. Arnošt Rosin byl jeden z milionů osvětimských vězňů a jeden z mála šťastlivců, kterým se podařil útek z tohoto prokletého místa. Zde je jeho příběh, který je fascinující, často neuvěřitelný, ale stejně tak obdivuhodný, příběh člověka, který se nikdy nepoddal.

Rodina

Arnošt (Ernest) Rosin se narodil rok před vypuknutím první světové války v asimilované židovské rodině ve Snině. Byl vychováván v duchu tradičních hodnot – slušnosti, upřímnosti a zodpovědnosti. Rodiče ani sousedy si člověk nevybírání. Nevím, jaké měl sousedy, ale co se týče rodičů, měl štěstí. Vyrůstal v atmosféře férovosti, spravedlnosti a víry v humanismus. Svě židovské kořeny vnímal stejně přirozeně jako svou slovenskou identitu. I proto bylo pro něj nepochopitelné, že on se jako žid stal terčem etnického násilí.

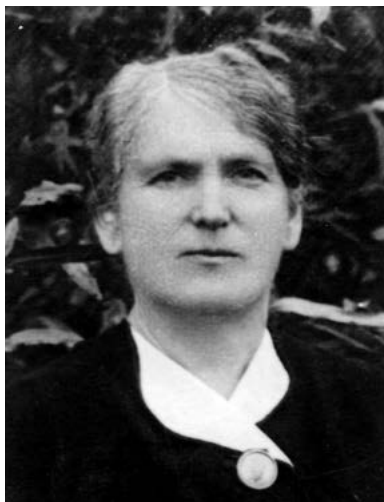
Hermann Rosin spolu s manželkou Evou žili ve Snině v domě nedaleko římskokatolického kostela. Koupili si ho v roce 1906 a vychovávali v něm šest dětí – Alexandra, Antona, Irenu, Evženu, Hermínu a Arnošta. V domě měli obchod se smíšeným zbožím a prodávali drobnosti, které lidé potřebovali ke svému životu: hřebíky, petrolej, mýdlo či benzín (který tehdy neprodávaly jen čerpací stanice). Obchod příliš nevynáší, Hermann byl nucen financovat ho z úvěrů, proto rodina žila skromně. Matka Eva (rozená Weizen) byla, jak to bylo tehdy běžné, v domácnosti. Při šesti dětech tomu ani nemohlo být jinak. Byla to šikovná hospodyňka, výborně vařila a šila. Arnošt už jako dospělý vzpomínal na její bramborovou kaši s karbanátky či na nudle se spoustou máku. Podle jeho slov pekla nejlepší jablečný štrúdl ve Snině a dětem pletla teplé svetry, ponožky a šály. Otec Hermann byl menší postavy, příliš mu to však nevadilo, problém měl pouze při fotografování, kdy se musel postavit na malou podnožku.

Rodný dům.

Arnoštův strýc, bratr jeho matky, byl náruživý karbáník, kvůli čemuž přišel o majetek a zadlužil se. Jak to bylo v židovských rodinách zvykem, na dluhy se mu skládalo celé příbuzenstvo. Arnoštova matka přinesla do rodiny slušné věno, které otec ještě zvelebil, ale po vyplacení dluhu jim nezbylo téměř nic. Přišli i o obchod. Mělo to však i výhodu: mnohem později, při arizaci, jim neměli co vzít. Ačkoli zůstali chudí a zápasili o živobytí, byli to čestní, pracovití a slušní lidé.

Snina byla tehdy ospalé městečko s pěti tisíci obyvateli. Žilo zde asi třicet až čtyřicet židovských rodin. Arnoštova rodina měla jen minimální vztah k židovským tradicím či náboženské příslušnosti. Projevovalo se to spíše formálně, dvěma návštěvami synagogy ročně během nejvýznamnějších svátků, spíše z úcty k rodičům než z náboženského přesvědčení. Nedodržovali ani příkázání týkající se jídla.

Matka Eva a otec Hermann.

Arnošt neměl jako malý chlapec žádné religiózní povinnosti, neznal ani hebrejskou abecedu, jen písmeno R (ř), které nosil na krku jako talisman. Přátele měl i mezi křesťany. Mezi židovskými a nežidovskými dětmi nebyly etnické problémy, hrávali proti sobě fotbal a jen občas došlo k nějakým šarvátkám, jak to už mezi chlapci bývá. Hádali se, zda platil gól, nebo jestli to byla ruka, nikdy se však mezi sebou neбили. Vztah majority k židovské menšině byl tolerantní, o čemž svědčí i fakt, že římskokatolický kostel a židovská synagoga ve Snině nestály daleko od sebe, dělilo je jen několik desítek metrů. Vztahy se zhoršily až v období Slovenského státu, po radikálních protižidovských opatřeních.

Ze sourozenců byl Arnošt nejmladší, ale doma se s ním nikdo nemazlil. Nejvíce času mu věnoval bratr **Eugen** a sestry **Irena** a **Klára**. Nejstarší z bratrů, **Alexandr**, se již v roce 1920 vystěhoval do Ameriky. Druhý bratr **Anton** (1907) ode-

šel v roce 1925, kdy mu bylo 18 let, do Prahy, kde pracoval ve firmě Schenker, stěhovací služby. Pak emigroval do Velké Británie, kde se zúčastnil československého zahraničního odboje. Bojoval na západní frontě v Africe u Tobruku a u El Alameinu. Zemřel v roce 1982. Ve Snině zůstal bratr **Eugen** (1905). Pracoval jako úředník na notářském úřadě. Oženil se s Elenou Jakobovičovou a z jejich manželství vzešly dívky **Noemi Ernestyna** (1935) a **Anna Estera** (1938). Jejich šťastný rodinný život však netrval dlouho. Eugen byl i s dcerkami 25. května 1942 deportován transportem Poprad, Rajowiec Zubelski, Chelm, Lublin, jeho manželka Elena pak transportem Humenné, Poprad, Lublin dne 10. května 1942. Neměli šanci být jeden druhému oporou. Pro ně neplatilo to známé, že láska je silnější než smrt.

Rodiče **Hermann** a **Eva** své děti a vnoučata také nepřežili. Deportovali je 13. června 1942 do vyhlazovacího tábora v Sobiboru. Jako starci už nebyli k ničemu užiteční. Průměrná délka života vězňů v Sobiboru byla tři dny.

Sestra Klára, sestra Irena.

Sestra Klára s manželem a synem Tomášem, 1942, bratr Eugen.

Sestra **Irena** putovala do pracovního tábora ve Vyhních, kde její stopa končí. Sestru **Kláru** se synem **Tomášem** transportovali 24. dubna 1942 z Prahy do Terezína, později oba transportovali do Lublinu.

Všem členům rodiny Arnošta Rosina bylo souzeno zemřít kvůli neodpušitelnému zločinu – narodili se jako židé. Z celé rodiny zůstali naživu jen Arnošt s bratry Alexandrem a Antonem. Ostatní zahynuli strašlivou smrtí.

Dětství a mládí

Příjmení Rosin, po sninsku spíše vyslovováno jako „Rozin“, si mnozí místní senioři okamžitě dají do souvislosti se školou. V roce 1933 byl otevřen první ročník sninské pobočky Státní měšťanské školy v Humenném. Školu navštěvovali jen chlapci. Samotná výuka probíhala ve více budovách, například v prostorách místní pily, ale i v soukromých domech. Třída pro výuku byla zřízena také v domě rodiny Rosinovy, kterou pamětníci dodnes ve vzpomínkách označují jako „škola u Rozina“. V domě Rosinových se nacházela jedna ze tříd měšťanské školy, kterou navštěvoval i malý Arnošt.

Třída byla jako všechny na světě, jen více oprýskaná a osahaná od špinavých rukou. Arnošt nebyl studijní typ, ve

Čtyřletý Arnošt se svými sourozenci Alexandrem, Antonem a Klárou.

škole se nijak zvlášť nesnažil. Vysvědčení, které nosil domů, rodiče považovali za průměrné. Jeho výsledky ve škole byly, velkoryse řečeno, průměrné. Rodiče předpokládali, že školu zvládne i sám, měli svých starostí dost. Arnošt měl nejraději hodiny křesťanského náboženství, na které nemusel chodit, a tak s ostatními židovskými chlapci hrál oblíbený knoflíkový fotbal. Po absolvování 5. ročníku základní školy navštěvoval měšťanku v Humenném, později pokračoval na obchodní akademii v Košicích, jejímž cílem bylo odborně vzdělávat slovenskou mládež pro povolání v obchodě a průmyslu. Jako chlapec z malého městečka, kde se každý s každým znal, se jen těžko sžíval s prostředím Košic. Dlouho si neuměl najít rovnocenného přítele, ale později si našel kamarády mezi všemi skupinami obyvatel - mezi Maďary, Němci, Slováky, křesťany i židy.

S antisemitismem se Arnošt Rosin do roku 1938, kdy vzniká autonomie, příliš nesetkával, i když mu spolužáci a ka-

Po této ulici se proháněl malý Arnošt.

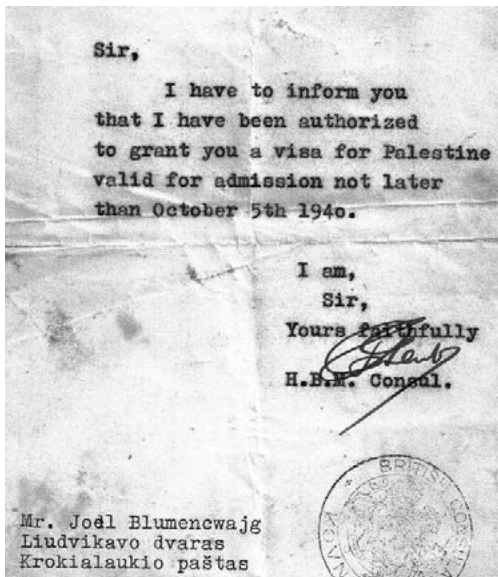
marádi občas dali pocítit, že je „jiný“.¹ Každý mladý člověk stojí po skončení školy před otázkou, jak dál? Jsou cesty, které zdánlivě slibují velké výhody a rychlý postup. Na druhé straně však existuje i cesta pomalého, ale pravidelného postupu po schůdcích pracovní kariéry. **Arnošt Rosin** si i přes svou dobrodružnou povahu vybral právě tuto možnost. Po skončení školy pracoval nejprve jako praktikant, později jako prodavač náhradních dílů pro auta a traktory v podniku **Tatra** a postupně se vypracoval na vedoucího prodeje.

Byl to čas idylického mládí, dokud se Hitler v Německu nedostal k moci. Němcům (a vlastně i židům) slíbil, že vyřeší židovský problém. A co Hitler řekl, to také vždy udělal. Ti, co četli jeho knihu *Mein Kampf*, věděli, co je čeká. Arnoštův otec nedokázal uvěřit, že Němci, kulturní národ básníků a myslitelů, by je chtěli vyvraždit. Nedokázal pochopit, že by i Němci, se kterými přišel do styku v soukromí nebo obchodně, mohli klesnout tak hluboko.

Mladý Rosin si však rychle uvědomil, že jeho vyhlídky do budoucna nejsou růžové. Palestina jako víze budoucího židovského státu se jevila jako možnost uniknout z dosahu Hitlerovy moci. V roce 1935 přišel z Palestiny dopis, ve kterém kamarád jeho otce psal, že by pro celou rodinu mohl získat všechna přistěhovalecká povolení, včetně certifikátu britské mandátní správy.

Oficiální imigrační kvóty do Palestiny byly velmi nízké, takže to byla lákavá nabídka. Rodiče byli toho názoru, že jsou už příliš staří, aby si v Palestině vybudovali novou existenci. Přijali však nabídku pro svého syna. Arnošta to zaujalo. Deziluze z ideálů, kterým věřil, vzrůstající ponížení a také

1 Se svým příslovečným humorem jednou takto charakterizoval antisemitu: „Antisemita je ten, kdo nenávidí židy víc, než je třeba.“

Kus papíru, který mu mohl změnit život.

tušení špatného osudu ho ponoukly k myšlence, aby nabídku přijal. Začal tedy běhat po úřadech a zjistil nepříjemnou skutečnost – dříve, než opustí republiku, musí sloužit vlasti jako voják. Neměl na výběr. Odvedli ho jako „schopného, bez vady“ a narukoval do Kroměříže, kde sloužil v technické rotě pěšího pluku. Strávil zde dva roky (1935–1937).

Po návratu do civilu v roce 1937 opět začal pracovat na svém vystěhování do Palestiny. Musel se zúčastnit speciálního kurzu ve Velkých Levárech pro ty, kteří tam chtěli žít. Třicet účastníků kurzu, chlapci i děvčata, zde žilo spolu v jednom domě. Účastníkem kurzu byl i **Alfréd Wetzler**, se kterým se Arnošt později setkal v Osvětimi a pomáhal mu při útěku. Ve volném čase sportovali. Intenzivně se učili hebrejštinu a židovské dějiny, museli akceptovat kolektivní rozhodování a vzájemnou kolektivní solidaritu. Byl to vlastně takový „přípravný kibuc“.

Sám o tom řekl:

„Když jsem se vrátil z vojny, pokračoval jsem v práci v podniku Tatra v Bratislavě až do vypuknutí války v roce 1939. Žil jsem v komunitě mladých lidí, kteří se připravovali na odchod do země zaslíbené, do Palestiny. Přes den jsme pracovali a po večerech studovali. Byli jsme poměrně velká skupina, kde byli různí židé – ortodoxní, věřící, méně věřící, ba i nevěřící. Jednoduše lidé různého založení, pravičáci i levičáci. Žili jsme ve společenství, kde jsme všechno, co jsme vydělali, předali a dostali jsme jen to, co jsme potřebovali na oblečení a jídlo. Kurz jsem nedokončil, neboť při návštěvě rodné Sniny koncem března 1942 jsem byl zatčen a deportován do Osvětimi.“

Rosin jako voják v Kroměříži.

Sběrný tábor židů v Žilině

Duben, Velikonoce 1942. Půlnoc. Bouchání na dveře. Panika. Zoufalí rodiče. Asi takto to mohlo vypadat, když Arnošta Rosina gardisté zadrželi během návštěvy rodičů ve Snině. Nedokázal pochopit, že pro něj přišli jeho rodáci, v uniformách Hlinkovy gardy a v nablýskaných botách. Snažil se jim vysvětlit, že je tu jen na návštěvě, že to musí být nějaký omyl. Nebyl to omyl. Nevěděl, že je na seznamu židů, pobývajících na území Slovenského státu². Tento seznam přikázalo vytvořit Ministerstvo vnitra 12. února 1942³, přičemž zvláště měli být označeni práceschopní židé. Politici, úředníci, gardisté nebo antisemitsky zaměřené řadové občane se shodli na tom, že pro naplnění jejich ambicí je nezbytné všechny židy ze Slovenska vystěhovat.

Poslední objetí. „Prosím tě, bože, dej, aby to byl jen zlý sen. Dej, ať se probudím.“ Nebyl to sen. Koncem března 1942 ho spolu s dalšími 20 židovskými mladými muži odvezli do Humenného a odtud do židovského sběrného tábora v Žilině, který byl přestupní stanicí mezi Slovenskem a vyhlazovacími tábory v Polsku.

Tábor fungoval ve Štefánikových kasárnách na Rajecké cestě v městské části Rudiny. Městská rada Žiliny v čele se starostou Vojtěchem Tvrdým nesouhlasila, aby byl tábor vybudován na území města, proto volba padla na kasárna,

2 V seznamech židů na Slovensku v roce 1942 se nachází také Ernest Rosin.

3 První soupis, který připravila Ústřední rada židů, byl zpochybněn. Na základě soupisu ministerstva vnitra bylo na Slovensku zaregistrováno 89 000 osob.

Vzorný gardista

oblieka sa podľa predpisu. Nekupujte súčiastky, ktoré len zosmiešňujú našu krásnu rovnošatu. Súčiastky rovnošaty dodáva

**Hospodárske oddelenie HG
Bratislava, Radlinského cesta**

K rovnošate

HUNKOVEJ GARDY potrebujete dokonalé vysoké čižmy. Také sú tieto dva druhy. VYBERTE SI!

159.-

229.-

OBDRŽITE ICH V KAŽDEJ PREDAJNI

Bata

A vertical decorative line of small diamond shapes runs along the right side of the advertisement.

Vzorný gardista musel mať správny stejnokroj a k nemu vysoké boty firmy Baťa. (archiv autora)

Sběrný tábor Žilina, 1942. (zdroj: Tragédie slovenských židů)

kteřá v té době nebyla majetkem města, ale ministerstva obrany.

Arnošt cítil bezmoc a byl na sebe rozzlobený, že se nechal chytit. A kdyby věděl, co se na něj chystá, riskoval by mnohem víc. Po bitvě je však každý generál... V Žilině strávil noci na slámě spolu se stovkami jiných vyděšených lidí, se řvoucími gardisty a ve frontách na dokumenty.. Během svého pobytu se tu stačil seznámit s gumovými obuškami, které tvrdě dopadaly na jejich hlavy. Minimální sanitární vybavení, vriskot vyděšených dětí, nářek žen a starých lidí, to vše jen zvyšovalo napětí. Už tady to začalo páchnout zánikem. Zde už byl jiný svět, s novými pravidly, nespoutanou svévolí na straně vězňů a bezmocností na straně vězňů. Ačkoliv zde Arnošt strávil jen krátký čas, zažil tu první ponižování a bolestné situace. Sám o tom říká:

„Gardisté v černých uniformách a vysokých botách, ti nám dali první koncentračnickou lekci. Bezdůvodně nám nadávali, bili nás, kopali a okrádali o osobní majetek.“

Dozorci obírali židy soustředěné ve sběrném táboře o osobní věci a rádi se nechávali upláct. I samotní židé upláceli příslušníky HG při domovních prohlídkách i v samotných transportech. Dokonce i velitel tábora propustil za úplatek několik židů určených k vysídlení.⁴

Arnošt Rosin pobyl v Žilině 14 dní, pak je naložili do nákladních aut a za doprovodu ozbrojených gardistů na motorkách je odvezli na nádraží. Zde se dostal do transportu směr Osvětim. Celkově bylo ze Žiliny vypraveno dvacet transportů, z toho nejvíce do Osvětimi – dvanáct.

4 Otec vzpomínal, že specialistou na úplatky byl Anton Vašek, slovenský Adolf Eichmann, odpovědný na ministerstvu vnitra za řešení židovské otázky na Slovensku. Měl svůj způsob, jak vzít úplatek, aniž to bylo podezřelé. Dohodl se s ohroženým, že přijde do Štefánky na partii karet a tu dohodnutou sumu prohraje. Každý se snažil deportaci vyhnout, jak se dalo. Kdo neměl peníze, byl na tom špatně. Částky za propuštění z tábora dosahovaly výšky 10 - 15 tisíc slovenských korun. Arnošt Rosin samozřejmě takovou částku k dispozici neměl.